

ظرفیت های دیپلماسی غذایی با لبنان

آبان ۱۴۰۴

۱) مقدمه

لبنان با وسعت ۱۰,۴۰۰ کیلومتر مربع، علی‌رغم محدودیت منابع و چالش‌های اقتصادی اخیر، از ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل قابل توجهی در بخش کشاورزی برخوردار است. تنوع زیست‌اقليمی، زمین‌های حاصل خیر، منابع آبی نسبتاً غنی، دسترسی به آب‌های مدیترانه و پیوندهای تجاری با بازارهای اروپایی و عربی، این کشور را به گزینه‌ای راهبردی برای همکاری‌های منطقه غرب آسیا تبدیل کرده است. در این چارچوب، حوزه‌هایی مانند امنیت غذایی، کشت فراسرزمینی، آموزش و تحقیقات، توسعه زنجیره‌های ارزش کشاورزی و سرمایه‌گذاری‌های مشترک، بسترهای مهمی برای تعمیق همکاری‌های دوجانبه میان جمهوری اسلامی ایران و جمهوری لبنان به شمار می‌آیند.

این گزارش در ۸ محور اصلی تلاش کرده است تا ظرفیت‌های لبنان در حوزه کشاورزی و غذایی در همه ابعاد اعم از زیرساخت‌ها، ژئوپلیتیکی، اقلیمی، حمل و نقل، آموزش و تحقیقات و ... را مورد بررسی قرار دهد. محور اول، به موضوع «کشت فراسرزمینی در لبنان و ظرفیت‌های مرتبط به آن» پرداخته است. ذیل این محور، «ظرفیت‌های اقلیمی و فنی»، «زیرساخت‌ها»، «مناطق دارای بالاترین ظرفیت سرمایه‌گذاری»، «محصولات دارای اولویت»، «حمایت‌های مالی و بین‌المللی»، «تجارب لبنان در خارج»، «تجارب سایر کشورها در لبنان» و «موانع کشت فراسرزمینی در لبنان» مورد بررسی قرار گرفته است. محور دوم، به بازار محصولات کشاورزی لبنان و حجم تجارت خارجی و شرکای اصلی آن در بخش کشاورزی و مواد غذایی پرداخته است. محور سوم، «ظرفیت تولید و ذخایر راهبردی لبنان» را بیان کرده است. ساختار نهادی و حکمرانی لبنان در بخش کشاورزی و غذا شامل: «نهادهای دولتی و حاکمیتی مسئول» و «اتحادیه و بخش خصوصی» در بخش

چهارم معرفی شده اند. در محور پنجم، «ظرفیت تولید و ذخایر راهبردی لبنان» به تفکیک محصولات اساسی بررسی شده است. در محور هفتم گزارش به «منافع و تهدیدات مشترک ایران و لبنان در حوزه امنیت غذایی» پرداخته شده است. «نهادهای مالی، بانکی و بیمه ای فعال لبنان در حوزه کشاورزی» در محور هفتم و «دانشگاه ها، مراکز تحقیقاتی و اندیشکده های فعال لبنان در حوزه کشاورزی» در محور هشتم معرفی شده اند.

۲) کشت فراسرزیمینی در لبنان و ظرفیت های مرتبط:

۲-۱- ظرفیت های اقلیمی و فنی کشاورزی لبنان:

ویژگی	توضیح
اقلیم	مدیترانه ای با قابلیت کاشت محصولات متنوع از غلات و سبزیجات تا انواع میوه و گیاهان دارویی
حاصلخیزی و قابلیت کشت	حدود ۲۵٪ از مساحت لبنان (بیش از ۲۵۰۰۰۰۰ هکتار)
منابع آبی	نسبتاً غنی در مقایسه با منطقه (به ویژه در بقاع، شمال و جنوب)
دسترسی به بازار	برخورداری از موقعیت جغرافیایی ممتاز و دسترسی راحت به بازارهای منطقه

۲-۲- زیرساخت های کشاورزی لبنان:

بخش	وضعیت
آبیاری	حدود ۴۵ درصد از زمین های کشاورزی آبیاری می شوند (عمدتاً سیستم های سنتی)
مکانیزاسیون	سطح متوسط، در حال نوسازی با کمک FAO و اتحادیه اروپا
بذر و نهاده	وابستگی بالا به واردات؛ ظرفیت داخلی تولید بذر محدود است
خدمات ترویجی و آموزش کشاورزان	در حال توسعه از طریق مراکز آموزشی وزارت کشاورزی (Bekaa, Akkar)
تولید گلخانه ای	رشد سریع از ۲۰۱۸ به بعد، بویژه در بقاع و جنوب

نکته: لبنان در زمینه کشاورزی گلخانه ای و باغی پیشرفته تر از کشورهای هم سطح خود است، اما در تولید غلات و دامداری صنعتی عقب تر است.

۲-۳- زیرساخت های پشتیبان (حمل و نقل و انرژی):

بخش	وضعیت
بنادر	بندر بیروت (اصلی)، طرابلس، صیدا و صور - مسیر صادرات محصولات تازه
فرودگاه ها	فرودگاه بین المللی رفیق حریری (بیروت) - مسیر هوایی برای صادرات سریع
جاده ها	شبکه گسترده ولی فرسوده که در مناطق روستایی نیاز به بازسازی دارد - دسترسی زمینی به سوریه
سردخانه	در حال توسعه، ولی ظرفیت کافی برای صادرات گسترده ندارد
انرژی	کمبود برق؛ بیشتر مزارع از ژنراتور یا انرژی خورشیدی استفاده می کنند

جمع بندی: شبکه حمل و نقل و دسترسی به بندر، نقطه قوت لبنان برای صادرات است؛ اما انرژی و نگهداری زنجیره سرد، نقطه ضعف اصلی زیرساختی است.

۲-۴- مناطق دارای بالاترین پتانسیل سرمایه گذاری و محصولات اولویت دار:

منطقه	محصولات پیشنهادی	ویژگی ها
دره بقاع	سبزیجات، سیب زمینی، انگور، گیاهان دارویی	خاک حاصل خیز، منابع آبی، زیرساخت گلخانه ای
عکار (شمال)	غلات، زیتون، دامداری	زمین وسیع و ارزان، نزدیکی به سوریه
جنوب (نبطیه و صور)	پرتقال، لیمو، موز، آواکادو	خاک گرم، مناسب مرکبات و میوه های استوایی

۲-۵- حمایت های مالی و بین المللی:

نهاد	نقش
سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (FAO)	برنامه "Smart Agriculture Lebanon"
صندوق بین المللی توسعه کشاورزی (IFAD)	پروژه "Hilly Areas Sustainable Agriculture"
EU & UNDP	تامین مالی طرح "Agricultural Value Chains Project"
بانک جهانی	پروژه «Resilient Agri-Food Value Chain 2023-2027»

❖ این پروژه ها، زیرساخت های آبیاری، آموزش کشاورزان و زنجیره تأمین را بهبود داده و تاحدودی زمینه را برای ورود سرمایه گذاری خارجی در قالب کشت قراردادی یا فراسرزمینی فراهم کرده است.

۲-۶- تجارب لبنان در کشت فراسرزمینی:

لبنان به صورت گسترده وارد کشت فراسرزمینی نشده است؛ اما تجربه‌های محدودی در کشت فراسرزمینی بصورت مستقیم، مشارکتی و غیر مستقیم دارد که به اهم موارد اشاره می شود:

الف) پروژه‌های لبنانی در سودان و اتیوپی:

در دهه ۱۹۹۰ و ۲۰۰۰، چند شرکت لبنانی از جمله: Kassatly Malia Group (Bekaa-based) و Chtaura Transmed Agriculture با حمایت مالی بانک‌های لبنانی و سرمایه‌گذاران کشورهای جنوب خلیج فارس، زمین‌هایی در سودان، اتیوپی و آفریقای غربی برای تولید کنجاله، علوفه و کنجد اجاره کردند. هدف آنها تأمین مواد اولیه صنایع غذایی و خوراک دام لبنان بود. این پروژه‌ها معمولاً شکل “Joint Venture” داشتند، نه مالکیت مستقیم.

ب) همکاری با سوریه در مناطق مرزی:

از اوایل دهه ۲۰۱۰، کشاورزان لبنانی (به‌ویژه از بقاع غربی و بعلبک) زمین‌هایی را در خاک سوریه، در مناطق القصیر، القلمون و رُستن اجاره کردند. هدف، بهره‌گیری از زمین‌های وسیع‌تر و آب ارزان‌تر در سوریه بود. محصولات اصلی در این کشت، سیب‌زمینی، پیاز، جو، گندم بودند. این تجربه را می‌توان «کشت فراسرزمینی غیردولتی» دانست. لبنانی‌ها زمین خارجی را اجاره کردند و محصول را به لبنان یا عراق برگرداندند.

ج) کشت مشارکتی در قبرس و یونان:

پس از بحران مالی ۲۰۱۹، چند سرمایه‌گذار لبنانی (از جمله شرکت‌های صادرات سبزیجات از طرابلس و صیدا) به دلیل محدودیت ارزی، زمین‌هایی را در قبرس و یونان اجاره کردند تا برای بازار اروپا محصولات تازه تولید کنند. این همکاری‌ها بیشتر در قالب شرکت‌های Cyprus-Lebanon AgriTrade شکل گرفت.

د) تجربه‌های غیرمستقیم از طریق مشارکت در پروژه‌های بین‌المللی:

لبنان به صورت فعال در برنامه‌های زیر شرکت کرده است:

نام پروژه	نقش لبنان	سازمان
“Near East and North Africa Regional Initiative for Water Scarcity”	تبادل تجربه در کشت مقاوم به خشکی با سودان و تونس	FAO
“Agro-Resilience Exchange” (2022–2025)	همکاری فنی بین کشاورزان لبنان، اردن و عراق	UNDP

طرح‌های امنیت غذایی عربی	لبنان عضو مشورتی در زمینه کشت فراسرزمینی کشورهای خلیج	Arab Organization for Agricultural Development (AOAD)
--------------------------	--	--

❖ لبنان در این چارچوب بیشتر تأمین‌کننده تجربه فنی و آموزشی بوده تا سرمایه‌گذار مستقیم

۲-۷- تجارب سایر کشورها در لبنان در کشت فراسرزمینی:

در لبنان هنوز هیچ پروژه‌ای در مقیاس «ملی» یا «دولتی» برای واگذاری زمین به کشورهای دیگر نهایی نشده است. اما این کشور تجارب محدودی در این زمینه دارد که به اهم آنها اشاره می‌شود:

- سرمایه‌گذاران قطری و اماراتی در سال‌های ۲۰۱۹-۲۰۲۲ پیشنهادهایی برای اجاره زمین در دره بقاع ارائه کردند (برای تولید سبزیجات و علوفه صادراتی).
- شرکت‌های لبنانی-سوری مشترک در مناطق مرزی پروژه‌های محدود سبزیجات گلخانه‌ای انجام داده‌اند.
- پروژه‌های آزمایشی FAO نیز در چارچوب کشت قراردادی (contract farming) در بقاع و جنوب لبنان اجراء شده است.
- سرمایه‌گذاری مشترک شرکت‌های ایرانی- لبنانی در زمینه کشت الیاف در جنوب لبنان اجراء شده است

نکته: جمهوری اسلامی ایران با تجارب موفق در کشت فراسرزمینی (در قزاقستان، آذربایجان، سودان و ونزوئلا) و برخورداری از توان فنی و مهندسی بالا در زمینه کشاورزی، امکان و ظرفیت خوبی برای کشت فراسرزمینی در لبنان (بصورت مشترک با شرکت‌های لبنانی) در تامین بخشی از نیاز خود به علوفه، گیاهان دارویی و میوه‌های استوایی مانند موز و آواکادو را دارد. نفوذ سیاسی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در لبنان، مزیت آن نسبت به سایر رقبا (قطر، ترکیه و امارات) در اجرای پروژه‌های کشت فراسرزمینی به شمار می‌آید.

۲-۸- موانع اصلی کشت فراسرزمینی در لبنان:

- کوچک بودن وسعت اراضی کشاورزی و پراکندگی مالکیت‌ها.
 - نبود سیستم ثبت زمین دیجیتال و امنیت سرمایه‌گذاری.
 - ضعف زیرساخت‌های کشاورزی بخصوص در زمینه برق، آب و سردخانه.
 - وضعیت جنگ و ناامنی در جنوب و شرق لبنان.
- این‌ها باعث شده‌اند سرمایه‌گذاری خارجی در زمین‌های کشاورزی لبنان هنوز محدود و پریسک باشد.

۳) بازار محصولات کشاورزی و غذایی لبنان:

۳-۱) حجم واردات و صادرات محصولات کشاورزی، غذایی و نهاده های لبنان:

۲۰۲۴	۲۰۲۳	۲۰۲۲	۲۰۲۱	۲۰۲۰	
۷۰۱	۶۵۲	۷۴۵	۹۷۴	۷۰۲	صادرات مواد غذایی و کشاورزی
۲,۷۰۷	۲,۹۹۵	۳,۴۹۲	۳,۸۸۷	۳,۵۴۴	کل صادرات
% ۲۶	% ۲۲	% ۲۱	% ۲۵	% ۲۰	درصد به کل
۳,۲۷۰	۳,۰۰۰	۲,۸۰۶	۲,۳۴۶	۲,۲۹۸	واردات مواد غذایی و کشاورزی
۱۶,۹۰۲	۱۷,۵۲۴	۱۹,۰۵۳	۱۳,۶۴۱	۱۱,۳۱۰	کل واردات
% ۱۹	% ۱۷	% ۱۵	% ۱۷	% ۲۰	درصد به کل
-۲,۵۶۹	-۲,۳۴۸	-۲,۰۶۱	-۱,۳۷۲	-۱,۵۹۶	تراز تجاری در مواد غذایی و کشاورزی

به میلیون دلار- گمرک لبنان

۳-۲) مبادی ورودی و شرکای تجاری کلیدی لبنان در مواد غذایی و کشاورزی:

نسبت به کل صادرات مواد غذایی و کشاورزی لبنان	میزان صادرات	مهمترین شرکای صادراتی لبنان در مواد غذایی و کشاورزی
% ۱۷	۳۱,۴۱۶	امارات متحده
% ۱۰	۱۸,۰۱۵	مصر
% ۸	۱۴,۹۹۰	سوریه
% ۶	۱۰,۹۵۵	عراق
% ۵	۹,۳۴۸	قطر
% ۵	۹,۰۸۳	هولند
% ۴	۷,۹۳۴	کویت
% ۴	۷,۷۳۶	اردن
% ۴	۷,۴۳۸	ترکیه
% ۴	۷,۳۸۶	آمریکا

به میلیون دلار- گمرک لبنان

نسبت به کل واردات مواد غذایی و کشاورزی لبنان	میزان واردات	مهمترین شرکای وارداتی لبنان در مواد غذایی و کشاورزی
% ۱۷	۱۷۰,۶۱۵	اوکراین
% ۱۰	۹۸,۱۹۶	برزیل
% ۸	۷۹,۳۹۸	روسیه

مصر	۷۳,۵۰۰	٪ ۷
چین	۷۱,۸۴۴	٪ ۷
آمریکا	۶۰,۱۴۲	٪ ۶
هند	۴۵,۶۰۷	٪ ۵
سودان	۴۰,۶۴۸	٪ ۴
سوریه	۳۸,۹۸۲	٪ ۴
ویتنام	۳۲,۱۵۴	٪ ۳
ترکیه	۲۹,۷۶۷	٪ ۳
رومانی	۲۶,۸۰۶	٪ ۳
هولند	۱۹,۴۴۲	٪ ۲
ایران	۱۸,۲۸۱	٪ ۲

به میلیون دلار - گمرک لبنان

توضیحات تکمیلی: لبنان کشوری با وابستگی بسیار زیاد به واردات غذا و محصولات کشاورزی است. همانطور که در جدول بالا مشخص است، سهم واردات مواد غذایی و کشاورزی لبنان از کل واردات این کشور در سال ۲۰۲۴، حدود ۱۹ درصد است که رقم بالایی است. لبنان حدود ۸۰ درصد از نیاز غذایی خود را از طریق واردات تامین می‌کند. این وضعیت نشان می‌دهد که بازار داخلی لبنان مقصد خوبی برای صادرات مواد غذایی و محصولات کشاورزی بوده و ظرفیت خوبی برای سرمایه‌گذاری در این بخش دارد.

۴) ساختار نهادی و حکمرانی لبنان در بخش کشاورزی و غذا:

۴-۱) نهادهای دولتی و حاکمیتی مسئول:

نهاد	سطح فعالیت	وظایف کلیدی
وزارت کشاورزی (نهاد اصلی)	سیاست گذاری، نظارت بر تولید، مدیریت برنامه های توسعه ای و سازماندهی تعاونی ها	تدوین راهبرد ملی کشاورزی، حمایت از تولیدکنندگان، نظارت بر دام و گیاه، جنگل ها و شیلات، بازرسی ها، ترویج کشاورزی، کنترل بیماری های گیاهی و دامی، ثبت، نظارت و پشتیبانی از تعاونی های فعال در تولید و بازاریابی، مدیریت برنامه های توسعه روستایی، همکاری با سازمان های بین المللی (FAO، IFAD، WFP و غیره)
وزارت اقتصاد و تجارت	تنظیم بازار و تجارت مواد غذایی	تنظیم واردات و صادرات مواد غذایی، کنترل قیمت ها، نظارت بر بازار مصرف

وزارت بهداشت عمومی	ایمنی غذایی و سلامت عمومی	کنترل سلامت مواد غذایی، بازرسی بهداشتی مراکز عرضه و تولید، اجرای قانون ایمنی غذایی
وزارت انرژی و منابع آب	مدیریت منابع آب و آبیاری	توسعه سدها، شبکه‌های آبیاری، تخصیص منابع آبی برای کشاورزی
شورای ملی توسعه و بازسازی	پروژه‌های زیربنایی کشاورزی	اجرای پروژه‌های توسعه‌ای و زیربنایی (آبیاری، زیرساخت روستایی) با بودجه داخلی و خارجی
وزارت دارایی	سیاست مالی و گمرک	تعیین تعرفه‌های وارداتی و صادراتی محصولات غذایی و نهاده‌ها
وزارت صنعت	صنایع غذایی	صدور مجوز برای واحدهای صنایع تبدیلی و غذایی
سازمان استاندارد لبنان	استانداردسازی	تعیین استاندارد ملی برای محصولات غذایی و کشاورزی
شورای ملی پژوهش‌های علمی (CNRS)	تحقیق و نوآوری کشاورزی	پژوهش در زمینه فناوری‌های نوین کشاورزی و سازگاری با تغییر اقلیم

۴-۲) بخش خصوصی، اتحادیه‌ها و انجمن‌های تخصصی:

نهاد	سطح فعالیت	وظایف کلیدی
اتاق بازرگانی، صنعت و کشاورزی لبنان (CCIAB)	تجارت و نقش حمایتی	صدور گواهی مبدأ؛ حمایت از صادرکنندگان؛ برگزاری نمایشگاه‌ها و نشست‌های تجاری، ارائه خدمات بازرگانی و تسهیل صادرات محصولات کشاورزی
اتحادیه تعاونی‌های کشاورزی لبنان (Federation of Agricultural Cooperatives)	تولید و بازاریابی کشاورزی	سازمان‌دهی کشاورزان؛ خرید نهاده‌ها؛ بازاریابی جمعی محصولات؛ اجرای پروژه‌های مشترک با IFAD و FAO
انجمن صنایع غذایی لبنان (LFA)	صنایع غذایی و تبدیلی	هماهنگی واحدهای تولیدی، ارتقای کیفیت و بسته‌بندی، مشارکت در تدوین سیاست‌های صنعتی

حمایت از تولیدکنندگان کوچک، توسعه بازارهای صادراتی، برندینگ روستایی	کشاورزی پایدار و صادرات منصفانه	Fair Trade Lebanon
آموزش و توانمندسازی تولیدکنندگان کوچک و زنان روستایی	صنایع روستایی و غذایی	RIACH (Rural Industries Association of Lebanon)
گسترش تولید ارگانیک و ترویج صدور گواهی‌های بین‌المللی	کشاورزی ارگانیک	سازمان کشاورزی ارگانیک لبنان (Organic Lebanon Association)
ارائه مشاوره صادراتی، ارتباط با بازارهای بین‌المللی	صادرات و صنایع غذایی	انجمن صادرکنندگان لبنانی (Association of Lebanese Industrialists)
سرمایه‌گذاری در زنجیره تولید، فرآوری، بسته‌بندی و توزیع داخلی و صادراتی	تولید و فرآوری مواد غذایی	شرکت‌های بزرگ بخش خصوصی (مثل: Tanmia Liban Lait, Master Chips, Chateau (Ksara))

۵) ظرفیت تولید و ذخایر راهبردی لبنان:

بخش کشاورزی، حدود ۹ درصد از GDP لبنان را تشکیل می‌دهد. سهم این بخش از اشتغال کل، حدود ۴ درصد است. تولید محصولات کشاورزی و مواد غذایی در لبنان، تنها ۲۰ درصد از نیاز این کشور را تأمین کرده و ۸۰ درصد مابقی از طریق واردات تأمین می‌شود. در جدول زیر، وضعیت تولید و ذخایر برخی از مهمترین محصولات کشاورزی بیان شده است.

نوع کالا	تولید داخلی	میزان واردات	وضعیت ذخایر/صادرات مازاد
گندم	حدود ۱۳۰ هزار تن	۵۸۴ هزار تن	ذخایر دولتی تنها نیاز مصرف یکماه لبنان را تأمین می‌کند
ذرت (خوراک دام)	تولید داخلی ناچیز	۴۵۰ هزار تن	وابستگی بالا به خوراک وارداتی و آسیب پذیری در برابر اختلالات واردتی و قیمت ارز
برنج	تولید داخلی ندارد	۹۴ هزار تن	برنج غذای اصلی مردم لبنان نبوده و مانند گندم و نهاده‌ها ذخیره سازی نمی‌شود
سیب زمینی	حدود ۶۷۰ هزار تن (مازاد نیاز داخلی)	صفر	حدود ۳۷ هزار تن از تولید سیب زمینی صادر می‌شود

سبزیجات	حدود ۸۸۰ هزار تن	واردات فصلی	نگهداری و بسته‌بندی صادراتی توسعه یافته؛ اما نیاز به سرمایه‌گذاری بیشتر در سردخانه وجود دارد
مرکبات	حدود ۳۴۰ هزار تن (مازاد نیاز داخلی)	صفر	۲۱ هزار تن از مرکبات تولیدی لبنان صادر می‌شود
سیب و گلابی	۱۶۷ هزار تن (۱۳۴ هزار تن سیب، ۳۳ هزار تن گلابی) (مازاد نیاز داخلی)	صفر	۵۸ هزار تن از تولید سیب و گلابی لبنان صادر می‌شود
موز و آواکادو	حدود ۱۰۱ هزار تن (۸۲ هزار تن موز و ۱۹ هزار تن آواکادو) (مازاد نیاز داخلی)	صفر	۳۵ هزار تن از محصول موز و آواکادو لبنان صادر می‌شود
انگور	حدود ۵۶ هزار تن (مازاد نیاز داخلی)	صفر	۴۴ هزار تن از انگور تولیدی صادر می‌شود
روغن نباتی	ناچیز	۱۲۹ هزار تن	میزان ذخیره حدود ۲۰ هزار تن (حدود ۲۶ درصد از نیاز سالانه لبنان)
شیر	حدود ۱۴۲ هزار تن	۲۴ هزار تن	
شکر	تولید داخلی ندارد	۱۸۷ هزار تن	دولت لبنان گزارشی از میزان ذخایر استراتژیک شکر منتشر نکرده است
دام زنده و گوشت منجمد	۵۵ هزار تن	۱۲۲ هزار تن	وابستگی بالا به واردات و هزینه‌های بالای ذخیره و نگهداری (بدلیل هزینه بالای برق)
چای و قهوه	تولید داخلی ندارد	۲۹ هزار تن	بخشی از واردات قهوه در لبنان فرآوری شده و صادر می‌شود (۳ هزار تن)

آمار و ارقام بر اساس: گزارش‌های رسمی و گمرک لبنان

توضیح: برخی از مهمترین انبارها و سیلوهای لبنان در بندر بیروت مستقر بود که در جریان انفجار بزرگ بندر در سال ۲۰۲۰ از بین رفتند. بطور مثال، حجم سیلوی موجود در بندر ۱۲۰ هزار تن بود. پس از گذشت چند سال از این اتفاق، بدلیل بحران‌های اقتصادی و سیاسی، زیرساخت‌های ذخیره بندر بازسازی نشده‌اند. این موجب کاهش قدرت ذخیره‌سازی محصولات راهبردی کشاورزی از قبیل گندم و نهاده‌های دامی شده بگونه‌ای که حجم ذخایر موجود تنها نیاز یک‌ماه لبنان را تامین می‌کند.

۶) منافع و تهدیدات مشترک ایران و لبنان در حوزه امنیت غذایی:

تاکنون سه سند شامل یک موافقتنامه (در سال ۱۳۷۷) و دو یادداشت تفاهم (در سال های ۱۳۸۰ و ۱۳۸۹) بین جمهوری اسلامی ایران و جمهوری لبنان به امضاء رسیده است. طی جداول زیر، فرصت ها و تهدیدهای مشترک ایران و لبنان در حوزه کشاورزی و امنیت غذایی تشریح شده است.

۶-۱) فرصت های همکاری اقتصادی، فناورانه و تجاری ایران و لبنان:

نوع همکاری	حوزه عملیاتی	نیازمندی ها
تجارت محصولات کشاورزی	صادرات غلات، حبوبات، ادویه و خشکبار و محصولات فرآوری شده (رب و کنسروجات) از ایران به لبنان و صادرات میوه های استوایی (موز و آواکادو) از لبنان به ایران	قراردادهای تجاری، لجستیک و ترانزیت امن، استانداردهای کیفی
سرمایه گذاری مشترک در صنایع تبدیلی	کارخانه های کنسرو، لبنی، بسته بندی غلات و میوه	سرمایه گذاری مالی، تکنولوژی و نیروی انسانی متخصص
انتقال فناوری کشاورزی مدرن	آبیاری قطره ای، گلخانه های هوشمند، سیستم مدیریت آب و خاک	قراردادهای همکاری فناورانه، آموزش کشاورزان، زیرساخت های فنی
توسعه محصولات مقاوم به خشکی و آفت	تحقیقات مشترک، کشت بذر مقاوم و بهینه سازی تولید	همکاری دانشگاه ها و موسسات تحقیقاتی، دسترسی به بذر و فناوری
سیستم های مدیریت زنجیره تأمین و ذخیره سازی	سردخانه ها، سیلوها، مدیریت توزیع	سرمایه گذاری فنی و مالی، نرم افزار مدیریت موجودی، آموزش کارکنان
برنامه های آموزشی و توانمندسازی کشاورزان	آموزش کشاورزی پایدار، مدیریت منابع آب و خاک	محتوای آموزشی، کارشناسان و مربیان، همکاری نهادهای محلی
توسعه نظام اطلاعات و پایگاه داده مشترک	پایش تولید، قیمت، مصرف و ذخایر	نرم افزارهای داده، شبکه اطلاعاتی، آموزش کارکنان

۶-۲) تهدیدات مشترک در حوزه امنیت غذایی و منابع:

نوع تهدید	جمهوری اسلامی ایران	جمهوری لبنان	پیامدها و اثرات مشترک
وابستگی به واردات	واردات گندم، روغن نباتی، شکر و نهاده های دامی	واردات بالای غلات، روغن، شکر و مواد غذایی اساسی	آسیب پذیری در مقابل نوسانات بازار جهانی، کمبود

بحران اقتصادی و کاهش قدرت خرید	تورم بالا، کاهش ارزش ریال	سقوط لیره، تورم شدید و بحران بانکی	غذایی احتمالی، افزایش قیمت‌ها
زیرساخت‌های آسیب‌پذیر و ذخایر ناکافی	ضعف در ذخیره‌سازی و توزیع نهاده‌ها	انفجار بندر بیروت و از بین رفتن سیلوه‌های غلات، ذخایر محدود	کاهش توان پاسخ اضطراری، نوسانات بازار و کمبود موقت مواد غذایی
نوسانات جهانی و فشارهای خارجی	تحریم‌ها، نوسانات قیمت انرژی و غذا	بحران ارزی، وابستگی به واردات، فشارهای اقتصادی منطقه‌ای	افزایش قیمت‌ها، کاهش توان واردات و تهدید امنیت غذایی ملی
ضعف سیاست‌گذاری و مدیریت	نبود مدیریت بلندمدت و یکپارچه و ضعف هماهنگی میان نهاده‌ها	فقدان سیاست‌های ذخیره‌سازی و مدیریت ریسک	ناکارآمدی در مقابله با بحران، افزایش آسیب‌پذیری قشر کم‌درآمد

۷) نهادهای مالی، بانکی و بیمه‌ای فعال لبنان در حوزه کشاورزی:

نهاد/موسسه	نوع خدمات مرتبط با کشاورزی	شرایط و نکات
Kafalat SAL	تضمین وام برای بخش کشاورزی با همکاری بانک‌ها	تضمین تا حدود ۸۵-۷۵٪ از وام، برای پروژه‌های کشاورزی کوچک و متوسط
IBL Bank	ارائه وام‌های کشاورزی با همکاری و تضمین Kafalat	وام میان مدت (حدود ۷ ساله) برای خرید ماشین‌آلات، خرید نهال و ...
Banque du Liban (BDL)	بسته‌های محرک و وام یارانه‌ای	مناسب برای پروژه‌های توسعه‌ای/سرمایه‌ای در کشاورزی که از یارانه یا نرخ ترجیحی بهره‌مند می‌شوند
Fransabank S.A.L	همکاری با وزارت کشاورزی لبنان در ارائه وام کشاورزی	وام برای کشاورزی، طیور، زنبور، ماهی و غیره
Adir Insurance S.A.L	شرکت بیمه فعال در لبنان که خدمات بیمه‌ای برای بخش کشاورزی نیز ارائه می‌دهد	ارائه پوشش بیمه برای اموال، دارایی‌ها در حوزه کشاورزی
Association of Banks in Lebanon (ABL)	نهاد صنفی بانک‌ها؛ قراردادهایی با وزارت کشاورزی برای ارائه وام‌های کشاورزی	وام‌های کم‌بهره به کشاورزی‌های کوچک

توضیحات جدول:

- این موسسات عمدتاً ارائه دهنده تسهیلات مالی برای پروژه‌های کشاورزی کوچک و متوسط (SME) ها) هستند.
- شرایط هر نهاد (مبلغ، نرخ بهره، تضمین، موعد بازپرداخت) متفاوت از دیگری است.
- بخش بیمه برای کشاورزی در لبنان به طور کامل توسعه نیافته و بسیاری از ریسک‌ها همچنان بدون پوشش بیمه ای هستند
- در صورتی که پروژه مورد نظر از جمله پروژه های اولویت دار کشاورزی باشد، می تواند از یارانه یا تضمین ویژه برخوردار شود.

۸) دانشگاه ها، مراکز تحقیقاتی و اندیشکده های فعال لبنان در حوزه کشاورزی:

نام مرکز /موسسه	نوع مرکز	خدمات
Lebanese Agricultural Research Institute (LARI)	مؤسسه دولتی تحقیقاتی	تحقیق و توسعه بنیادی و کاربردی در بخش کشاورزی، دارای ایستگاه‌های میدانی متعدد در لبنان
Centre de Recherches et d'Études Agricoles Libanais (CREAL)	مرکز تحقیقاتی/مشاوره‌ای خصوصی	تحلیل کمی و کیفی بخش کشاورزی، داده‌های اقتصادی-اجتماعی کشاورزی
Faculty of Agricultural and Food Sciences, American University of Beirut (FAFS, AUB)	دانشگاهی	آموزش و پژوهش در کشاورزی، امنیت غذایی، زنجیره تأمین. دارای مرکز پژوهش و آموزشی ۱۰۰ هکتاری واقع در دره بقاع (Bekaa Valley) که تحقیقات در زمینه کشاورزی، آبیاری هوشمند، زنجیره ارزش، امنیت غذایی را پوشش می‌دهد
Lebanese University Faculty of Agronomy	دانشگاهی	از مراکز رسمی آموزش مهندسی کشاورزی، علوم خاک، گیاه، حفاظت از گیاه و تولید حیوانی در لبنان
International Center for Agricultural Research in the Dry Areas (ICARDA) بخش لبنان	مرکز بین‌المللی تحقیقاتی	تحقیق بر محصولات مقاوم به خشکی، مدیریت منابع، همکاری با LARI و دیگر مراکز در لبنان
AUB Nature Conservation Center	مرکز دانشگاهی بین‌رشته‌ای	حفاظت از تنوع زیستی، کشاورزی پایدار، پروژه‌های محیط زیستی

۹) نقش لبنان در بحران های غذایی منطقه ای و بین المللی:

لبنان به دلیل موقعیت جغرافیایی، جمعیت پناهجو (پناهجویان سوری مقیم لبنان) و واردات زیاد، به نوعی «کشور پذیرنده» بحران غذایی منطقه ای است؛ یعنی زمانی که کشورهای همسایه دچار بحران می شوند، لبنان تأثیر می پذیرد و گاهی تبدیل به نقطه فشار می شود.

نهادهای بین المللی از لبنان به عنوان «کانون فشار غذایی در منطقه» نام برده اند؛ مثلاً وقتی کشاورزی لبنان آسیب می بیند، این نه تنها مشکل محلی است بلکه می تواند تأثیری بر عرضه کشاورزی منطقه ای داشته باشد. لبنان یکی از کشورهایی است که سامانه «بسته های کمکی غذایی»، «توزیع غذا»، «کفایت غذایی» را با همکاری جهانی اجرا می کند که می تواند الگو یا تجربه ای باشد برای کشورهای منطقه. به عنوان مثال، بخش «Food Security Cluster» در لبنان توسط FAO/WFP فعال است و با شبکه جهانی همکاری می کند.

سفارت جمهوری اسلامی ایران در بیروت

علیرضا اسماعیلی مازگر آبانماه ۱۴۰۴

اقتصاد دریا در لبنان و زمینه های همکاری با ایران

سلسله گزارش های
بررسی های میدانی

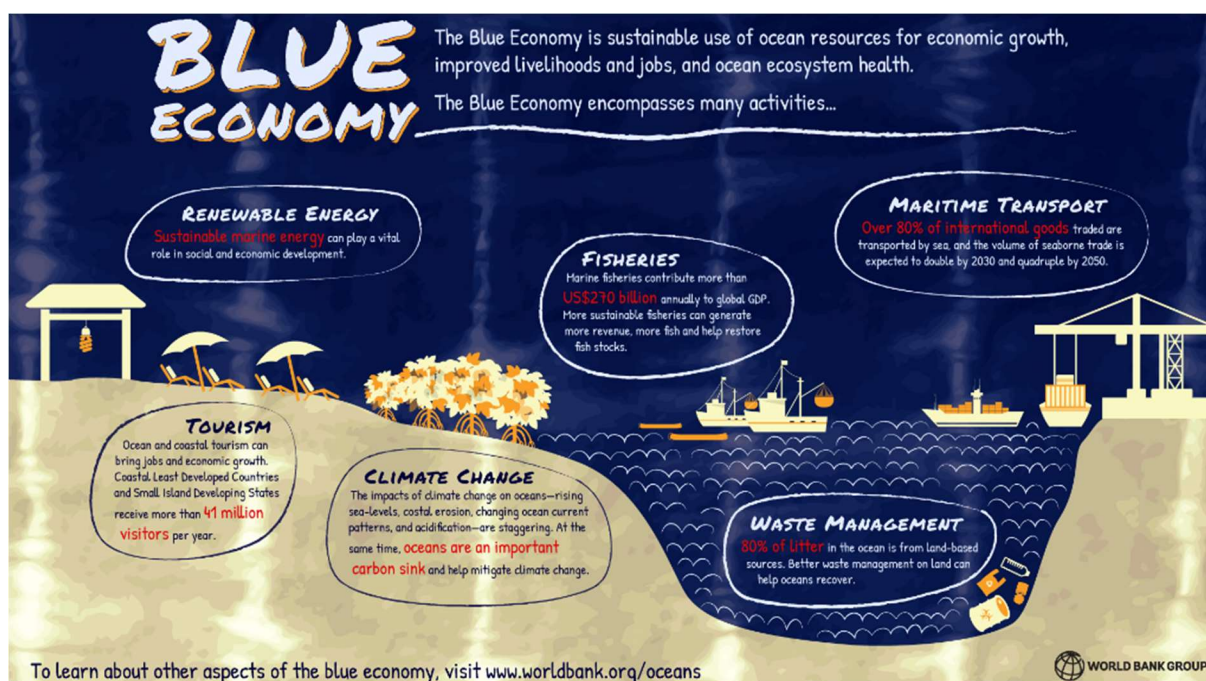

خرداد ۱۴۰۳
علیرضا اسماعیلی مازگر

۱) مفهوم اقتصاد دریا:

«اقتصاد دریا»، اصطلاح جدیدی است که طی دو دهه اخیر مطرح شده و مورد توجه سازمان های بین المللی اقتصادی و کشورها قرار گرفته است. هرچند تعریف واحدی از این مفهوم وجود ندارد، اما تعاریف ارائه شده دارای مشترکات فراوانی هستند.

از نظر بانک جهانی، اقتصاد دریا عبارت است از: «استفاده پایدار از منابع اقیانوس برای رشد اقتصادی، بهبود معیشت، مشاغل و سلامت اکوسیستم اقیانوس».

کمیسیون اروپا اقتصاد دریا را اینگونه تعریف می کند: «کلیه فعالیت های اقتصادی مربوط به اقیانوس ها، دریاها و سواحل که طیف وسیعی از بخش های به هم پیوسته را پوشش می دهد».

بطور کلی، اقتصاد آبی اصطلاحی در علم اقتصاد است که به بهره برداری، حفظ و بازسازی محیط زیست دریایی مربوط می شود. این اصطلاح به طور کلی در حوزه توسعه بین المللی هنگام توصیف رویکرد توسعه پایدار به منابع ساحلی استفاده می شود. اقتصاد دریا می تواند طیف گسترده ای از بخش های اقتصادی را شامل شود، از شیلات، آبی پروری، حمل و نقل دریایی، گردشگری ساحلی و دریایی، نفت و گاز فراساحلی تا فعالیت های نوظهورتر مانند انرژی های تجدیدپذیر ساحلی، خدمات اکوسیستم دریایی و ...

^۱ - Blue Economy

۲) مزیت های لبنان در اقتصاد دریا:

لبنان کشوری کوچک، اما گسترده شده در کنار سواحل شرقی دریای مدیترانه است. **طول سواحل لبنان، ۲۲۰ کیلومتر است.** لبنان بخاطر سواحل زیبا، جذاب و صخره ای، همواره از مقاصد مهم گردشگران بین المللی بوده و به عروس خاورمیانه شهرت دارد.

لبنان از نظر جغرافیایی در میان سه قاره آسیا، آفریقا و اروپا قرار داشته و به عنوان دروازه ورود به کشورهای منطقه قلمداد می شود. از این منظر، **این کشور از موقعیت ژئواستراتژیکی و جایگاهی ممتاز در حمل و نقل و ترانزیت دریایی برخوردار است.** بخاطر این مزیت، دو شرکت حمل و نقل معروف بین المللی بنام های MSC و CMA-CGM مرکزیت خود را در لبنان قرار داده اند.

لبنان دارای ۱۳ بندر بزرگ و کوچک است. بندر بیروت با ۱,۲۰۰,۰۰۰ متر مربع وسعت، بزرگترین و پرتراфик ترین بندر لبنان است که شامل یک پایانه بار عمومی، یک پایانه کانتینری، یک پایانه مسافری، منطقه آزاد و یک منطقه ذخیره سازی سیلو است. بندر بیروت ظرفیت سالانه ۸ میلیون تن بار را داشته و می تواند کشتی های بزرگی با وزن حدود ۶۰ هزار تن را در خود جای دهد.

بندر طرابلس، دومین بندر بزرگ و فعال لبنان است. بنادر صیدا، سور، جونیه و ... نیز هر کدام بنوعی دارای نقش فعالی در حمل و نقل بار، مسافر، صیادی و ... هستند. بنادر لبنان نه تنها به عنوان مراکز مبادلات کالا، بلکه بخاطر زندگی شبانه و وجود رستوران های متنوع در میان گردشگران خارجی دارای محبوبیت هستند.

با توجه با قرار گرفتن لبنان در شرق مدیترانه که بطور طبیعی در معرض حرکت بادهای دریایی است، سواحل این کشور از ظرفیت خوبی برای بهره مندی از انرژی های تجدید پذیر مانند انرژی باد و نیروی امواج برخوردارند.

طبق برآورد Beicip Franlab، لبنان دارای ذخایر نفت بین ۴۴۰ تا ۶۷۵ میلیون بشکه است (بطور متوسط ۵۵۷ میلیون بشکه). اگر تولید روزانه نفت به طور مساوی در طول بیست سال توزیع شود، تولید نفت تقریباً ۷۶۳۷۰ بشکه در روز خواهد بود. این عدد لبنان را در رتبه ۵۲ جهان (در میان ۱۰۲ کشور تولید کننده نفت) و سیزدهم منطقه قرار می دهد. بر اساس برآورد این موسسه، **ذخایر گاز فراساحلی لبنان بین ۱۲ تا ۲۵ تریلیون فوت مکعب (بطور میانگین ۲۰ تریلیون فوت مکعب) تخمین زده می شود.** اگر تولید گاز بیش از بیست سال باشد، تولید گاز سالانه تقریباً یک تریلیون فوت مکعب خواهد بود. این عدد لبنان را در رتبه ۳۰ جهان و هشتم منطقه قرار می دهد.

بطور کلی، لبنان از مزیت و پتانسیل بسیار بالایی در اقتصاد دریا بخصوص در بخش های شیلات، آبیاری، گردشگری ساحلی و دریایی، منابع معدنی فراساحلی بخصوص نفت و گاز، حمل و نقل باری و مسافری، خدمات بندری، انرژی های تجدید پذیر ساحلی، کشتی سازی، خدمات اکوسیستم دریایی و ... برخوردار است.

(۳) وضعیت لبنان در اقتصاد دریا:

همانطور که در بخش قبلی اشاره شد، لبنان از ظرفیت و مزیت بالایی در اقتصاد دریا برخوردار است. اما آیا این کشور توانسته است از مزیت های فراوان خود در این زمینه بصورت بهینه استفاده نماید؟ در این بخش بصورت اجمالی به این پرسش پاسخ داده می شود.

در حال حاضر اقتصاد دریا در لبنان کمتر از ۱۵ درصد از تولید ناخالص داخلی این کشور است، این در حالی است که در کشورهای پیشرفته سهم اقتصاد دریا از تولید ناخالص داخلی (GDP)، بیش از ۵۰ درصد است.

باوجود بحران های اقتصادی، مالی و امنیتی لبنان، بخش گردشگری این کشور همچنان درصد قابل توجهی از تولید ناخالص داخلی را تشکیل می دهد. در سال ۲۰۲۳، حدود یک میلیون و ششصد هزار گردشگر به لبنان سفر کردند که ۱,۶ میلیارد دلار معادل ۶,۶ درصد از تولید ناخالص داخلی برای

لبنان درآمد داشته است. اما قبل از این دوره، به‌ویژه بین سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۱، بخش گردشگری لبنان با تمام اجزای آن دوره‌های طلایی تاریخی را تجربه کرد، بطوری‌که درآمد این کشور از ورود گردشگر در سال ۲۰۱۰ حدود ۹,۷ میلیارد دلار معادل ۲۰ درصد از تولید ناخالص داخلی لبنان بود.

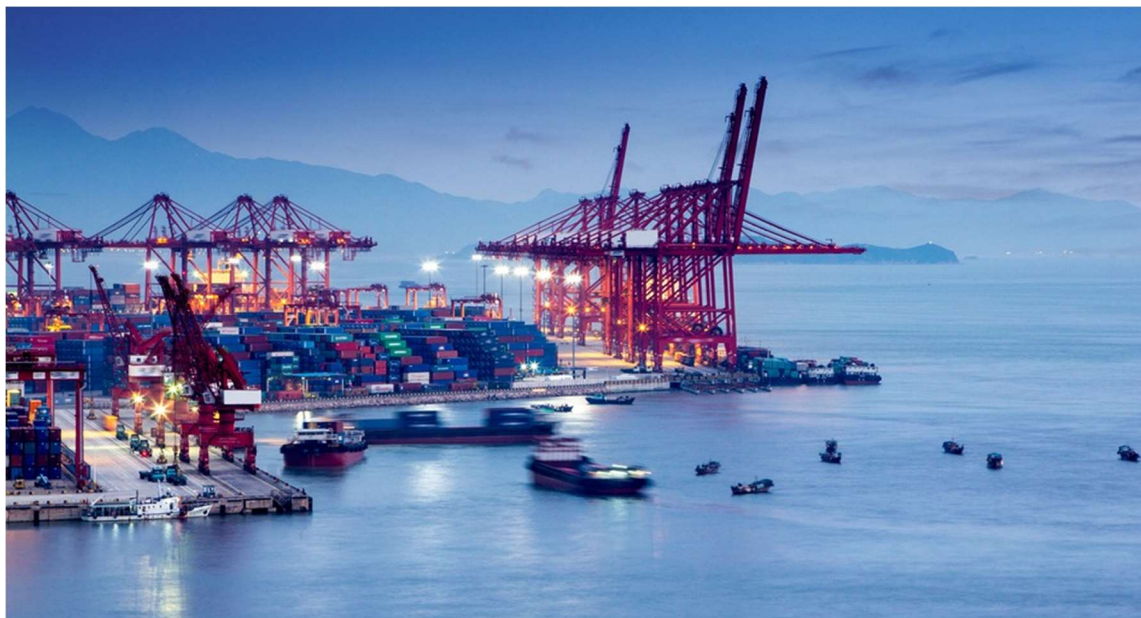
وضعیت شیلات، آبی پروری و صیادی (به عنوان یکی از مهمترین بخش های اقتصاد دریا) در لبنان
بشدت نامساعد است. بر اساس گزارش سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (فائو)، لبنان در سال ۲۰۲۳ در مجموع ۱۱۰۶۷ تن ماهی، سخت پوستان، نرم تنان و غیره به ارزش ۵۰,۴ میلیون دلار آمریکا وارد کرده است، در حالی که تنها ۱۷۸ تن به ارزش ۱,۳ میلیون دلار (معادل ۱,۶ درصد از حجم واردات) صادر کرده است. **محصولات شیلاتی لبنان، کمتر از ۲۰ درصد از نیاز بازار لبنان را پوشش داده و ۸۰ درصد نیاز این کشور از خارج وارد می شود.**

چالش های متعددی پیش روی بخش شیلات لبنان است که از جمله می توان به آلودگی آب، کوچک شدن زیستگاه های دریایی و افزایش صید بی رویه اشاره کرد. مشکلات شیلات لبنان بسیار متنوع است، اما مشکل اصلی، سوء مدیریت تاسیسات عمومی دولتی و فقدان زیرساخت در بنادر ماهیگیری است. **در لبنان بیش از ۳۰ بندر ماهیگیری وجود دارد که ۶۰ درصد آنها از نظر زیرساختی و امکانات نامناسب هستند** که این امر منجر به کاهش سطح ماهیگیری به ۱۰ تن شده است. در حال حاضر اندازه بخش ماهیگیری در لبنان سالانه حدود ۳۲۸۰ تن تخمین زده می شود که درآمد ناشی از آن تقریباً ۱۴ میلیون دلار است.

قانون بین المللی دریا به ماهیگیران اجازه می دهد که تا فاصله ۲۱ کیلومتری از ساحل ماهیگیری کنند، اما با توجه به محدودیت های ناشی از قطعنامه ۱۷۰۱ سازمان ملل، قایق های ماهیگیری در لبنان بیشتر از ۵ تا ۷ کیلومتر نمی توانند در عمق دریا ماهیگیری کنند. این محدودیت باعث می شود حدود ۳۴۵۰ کیلومتر مربع از آب های اقتصادی لبنان در دریای مدیترانه (۸۵ درصد از ظرفیت) مورد بهره برداری قرار نگیرد.

وضعیت لبنان در حوزه بهره برداری از منابع معدنی فراساحلی بخصوص نفت و گاز نیز نامساعد است. علیرغم برآوردهای مثبت درخصوص منابع و ذخایر فراساحلی نفت و گاز لبنان که در بخش قبلی مورد اشاره قرار گرفت، **این کشور هنوز توفیقی در استخراج نفت و گاز نداشته است.** در سال ۲۰۲۲ کنسرسیومی متشکل از شرکت های توتال فرانسه، انی ایتالیا و قطر انرژی کار اکتشاف در بلوک ۹ (قانا) را که در مجاورت سرزمین های اشغالی قرار دارد آغاز کرد، اما پس از گذشت یکسال با ادعای غیرتجاری بودن ذخایر بلوک ۹، کار اکتشاف را متوقف کرده و تا به امروز از انتشار گزارش رسمی فعالیت خود در این بلوک مهم خودداری می کند.

لبنان در استفاده از موقعیت ممتاز جغرافیایی خود در حمل و نقل و ترانزیت دریایی نیز ناکام بوده است بگونه ای که **بندر بیروت به عنوان بزرگترین بندر لبنان در بین ۱۰۰ بندر بزرگ دنیا از نظر جابجایی بار و کانتینر قرار ندارد، این درحالی است که این بندر با موقعیت ویژه خود، به عنوان دروازه ورود به منطقه غرب آسیا، قابلیت قرار گرفتن در بین ۳۰ بندر بزرگ دنیا در حمل و نقل بار و کالا را دارد.**

در کنار بحران اقتصادی و مالی لبنان، انفجار بزرگ در بندر بیروت در سال ۲۰۲۰ که منجر به وارد آمدن آسیب فراوانی بر زیرساخت های آن شد، این کشور را در استفاده از مزیت ژئواکونومیک خود در حمل و نقل دریایی ناکام گذاشته است.

علیرغم مزیت های بالای لبنان در اقتصاد دریا که به بخش هایی از آنها اشاره شد، بدلیل مشکلات و بحران های اقتصادی این کشور طی سال های اخیر، بجز در زمینه توریسم، اکثر ظرفیت ها و مزیت های لبنان در اقتصاد دریا مورد استفاده و بهره برداری بهینه قرار نگرفته است.

در ماه گذشته در ساختمان سازمان ملل متحد در بیروت، اولین گفتگوی ملی درباره اقتصاد دریا در لبنان با حمایت و حضور وزیر محیط زیست لبنان، مدیر منطقه ای غرب آسیای برنامه محیط زیست سازمان ملل متحد، رئیس بنیاد حریری برای توسعه پایدار انسانی، نماینده اتحادیه اروپا و نمایندگان وزارتخانه ها، سازمان ها، دستگاه دیپلماسی، ذینفعان و متخصصان لبنان برگزار شد.

این گفتگو در چارچوب پروژه SwitchMed II انجام شد که توسط برنامه محیط زیست سازمان ملل متحد با بودجه اتحادیه اروپا و با مشارکت بنیاد حریری برای توسعه انسانی پایدار اجرا می شود. این گفتگو شاهد انتشار نتایج ارزیابی ملی اقتصاد دریا در لبنان بود که بر سه بخش اصلی ماهیگیری، گردشگری ساحلی و فعالیت های بندری تمرکز داشت.

طبق گزارش ارزیابی ملی اقتصاد دریا در لبنان، چالش های ساختاری، قانونی، زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی در بهره مندی لبنان از اقتصاد دریا وجود دارد. نتایج اولیه ارزیابی نشان داد که بخش بندر فاقد چارچوب های جامع برای شفافیت، حفاظت از محیط زیست و بهره برداری بندر است که با استانداردها و موافقت نامه های بین المللی برای مدیریت بندر سازگار نیست. در مورد بخش منابع زنده دریایی، این بخش فاقد طرح جامع برای ماهیگیری دریایی و مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی (ICZM) است و از توسعه ی کند مناطق حفاظت شده دریایی (MPA) و قوانین مربوط به شیوه های ماهیگیری و تراز تجاری بازار غذاهای دریایی رنج می برد. در بخش گردشگری ساحلی، گزارش بر فقدان استانداردهای زیرساخت گردشگری پایدار و شکاف در قوانین مربوط به اکوتوریسم و اثرات زیست محیطی فعالیت های تفریحی تمرکز دارد.

وزیر محیط زیست لبنان در این نشست گفت: از سه مسیر باید به اقتصاد دریا نزدیک شویم: اول؛ جلوگیری از آلودگی دریا، به ویژه ورود زباله و فاضلاب به دریا. در حال حاضر راه اندازی کارخانه های

تفکیک زباله و سیستم های تصفیه فاضلاب با همکاری یونیسف و با بودجه اتحادیه اروپا در حال انجام است. دوم؛ افزایش تعداد ذخایر دریایی آبزیان و سوم؛ راه اندازی کارگاه قانونگذاری در مورد مدیریت یکپارچه سواحل لبنان با همکاری وزارتخانه ها و کمیته های پارلمانی ذیربط و تکیه بر پیش نویس قانونی که توسط محققان دانشگاهی تهیه شده است.

(۴) آینده اقتصاد دریا در لبنان:

ظرفیت های فراوان و مزیت های ممتاز لبنان در اقتصاد دریا بنحوی است که در صورت بالفعل شدن حتی نیمی از آنها، این کشور ساحلی به جمع کشورهای دارای رتبه بالا در اقتصاد دریا خواهد پیوست. در حال حاضر موانع اصلی پیش روی توسعه ی اقتصاد دریای لبنان عبارتند از: فقدان رئیس جمهور و دولت رسمی طی دو سال اخیر، بحران اقتصادی ناشی از: انفجار بندر بیروت، کرونا و ورشکستگی نظام بانکی، دخالت آمریکا، انگلیس و فرانسه در امور داخلی لبنان، تعداد بالای پناهندگان سوری و فلسطینی و تهدیدهای امنیتی رژیم اشغالگر صهیونیستی.

در شرایط حاضر، با در نظر گرفتن مشکلات و موانع فوق الاشاره، گردشگری بالاترین ظرفیت و مزیت را در لبنان دارد، چراکه این کشور از نظر زیرساخت های گردشگری از امکانات خوبی برخوردار است. **پیش بینی می شود پس از توقف درگیری در جنوب و به کنار رفتن سایه جنگ، بخش گردشگری لبنان رشد پرشتابی را تجربه کرده و در کوتاه مدت درآمدهای لبنان از این بخش همانند دوران طلایی، به بیش از ۱۰ میلیارد دلار برسد.**

یکی از بخش های مهم مغفول مانده در اقتصاد دریای لبنان، صید و آبرزی پروری است. **وزارت کشاورزی لبنان طرح جامعی را برای بخش شیلات و آبرزی پروری تهیه کرده است که در تاریخ ۱۲ تیرماه ۱۴۰۳ با حضور نخست وزیر این کشور رونمایی خواهد شد.** همچنین، دولت پیشبرد امور در لبنان، طرحی را برای رفع محدودیت های قانونی به مجلس پیشنهاد کرده است که انتظار می رود تا قبل از رونمایی از طرح جامع به تصویب نهایی مجلس برسد.

با توجه به رقابت های شدید منطقه ای و بین المللی بر سر کریدورهای ترانزیتی، موقعیت ممتاز جغرافیایی لبنان اقتضاء دارد دولت مردان این کشور بر تکمیل و توسعه زیرساخت های بنادر بخصوص بندر بیروت و طرابلس اهتمام داشته باشند. علی حمیه؛ وزیر حمل و نقل لبنان از جمله اعضای دولت است

که در جهت فعال سازی کریدور شرق به غرب از مسیر ایران- عراق- سوریه و لبنان تلاش کرده و مذاکراتی را با چینی ها، روس ها و ایرانی ها داشته است. **انتظار می رود با روی کار آمدن رئیس جمهور و دولت رسمی در لبنان، شرایط برای مشارکت و سرمایه گذاری کشورهای ذینفع مانند چین، روسیه و ایران در جهت فعال سازی کریدور مزبور فراهم شود.**

در حوزه نفت و گاز فراساحلی لبنان، پس از تعلل شرکت فرانسوی توتال انرژی در ارائه گزارش رسمی از اکتشافات حفاری در بلوک ۹، **دولت لبنان تصمیم گرفته است معطل پاسخ کنسرسیوم به رهبری توتال نمانده و اکتشافات حفاری در بلوک های ۱ تا ۱۰ (بجز بلوک ۹) را به مناقصه عمومی بگذارد.** طبق اعلام رسمی وزارت انرژی لبنان، شرکت های بین المللی فعال در حوزه نفت و گاز تا دوم جولای ۲۰۲۴ فرصت دارند تا در مناقصه شرکت نمایند. با توجه به برآوردهای مثبت اولیه درخصوص ذخایر نفت و گاز آب های ساحلی لبنان، **پیش بینی می شود در صورت مشارکت فعال شرکت های بین المللی در بلوک های ۱۰ گانه این کشور، در آینده نزدیک می توانیم شاهد ورود لبنان به باشگاه تولیدکنندگان نفت و گاز جهان باشیم.** در صورت تحقق این مهم، از سرریز درآمدهای حاصل از استخراج نفت و گاز، وضعیت دیگر بخش های مزیت دار اقتصاد دریای لبنان نیز تقویت و توسعه پیدا خواهد کرد.

۵) اقتصاد دریا در لبنان و زمینه های همکاری های با ایران:

لبنان؛ عمق استراتژیک جمهوری اسلامی ایران است، از این رو لازم است روابط و مناسبات دوجانبه در همه بخش ها در سطح عالی توسعه یابد. با توجه به فرصت ها و مزیت های فراوان دو کشور در اقتصاد دریا، زمینه های همکاری مختلفی در این بخش قابل شناسایی و معرفی هستند. یکی از زمینه های همکاری ایران و لبنان در اقتصاد دریا، گردشگری ساحلی است. دو کشور در این بخش تجارب خوبی دارند که لازم است ارتباط ساختاری و مستمری بین بخش های دولتی و خصوصی دو کشور در جهت تبادل تجارب و گردشگر شکل بگیرد. **از زیرساخت های مورد نیاز برای توسعه همکاری در این بخش، افزایش تعداد پروازهای مستقیم بین ایران و لبنان است.** در حال حاضر سه شرکت هواپیمایی ماهان، ایران ایر و معراج هفته ای یک پرواز به بیروت دارند که لازم است به همه روزهای هفته افزایش یابد.

صیادی و آبی پروری از دیگر زمینه های همکاری ایران و لبنان در اقتصاد دریاست. ایران طی ۳۰ سال اخیر رشد و پیشرفت قابل توجهی را در این بخش داشته است، بگونه ای که در حال حاضر ایران رتبه اول جهان در تولید ماهی قزل آلا، رتبه ۱۶ آبی پروری، رتبه ۱۳ تولید میگو و رتبه ۲۶ دنیا در صید را دارد. در اردیبهشت ۱۴۰۳ رئیس سازمان شیلات جمهوری اسلامی ایران به لبنان سفر نمود و از نزدیک در جریان زیرساخت ها و ظرفیت های صیادی و آبی پروری این کشور قرار گرفت. طبق ارزیابی ایشان و معاونین همراه در سفر به لبنان، **فرصت ها و زمینه های همکاری فراوانی در بخش صیادی و آبی پروری دو کشور بویژه در زمینه پرورش ماهی در قفس وجود دارد.**

یکی دیگر از زمینه های مهم همکاری ایران و لبنان در اقتصاد دریا، بخش بنادر و حمل و نقل دریایی است. توسعه و رونق بندر بیروت به عنوان مدخل ورود به منطقه غرب آسیا، یکی از شروط و زیرساخت های لازم برای فعال کردن کریدور شرق به غرب ایران-عراق-سوریه و لبنان است. **کریدور مزبور، بهترین و کوتاه ترین نقطه اتصال به پروژه کمربند- راه و اتصال شرق به غرب است.** بر این اساس می بایست تلاش های دیپلماتیک برای اجماع سازی و ترغیب سرمایه گذاری در این مسیر در دستور کار دولتمردان ایرن و لبنان قرار گیرد.

یکی دیگر از زمینه های همکاری ایران و لبنان در اقتصاد دریا، منابع نفت و گاز فراساحلی است. پس از اعلام نتایج بررسی های کارشناسی درخصوص میزان ذخایر نفت و گاز لبنان در سال ۲۰۲۲ که موجی از امید را در مردم این کشور ایجاد کرد، رفتار کنسرسیوم شرکت های غربی به رهبری توتال ازجمله عدم

ارائه گزارش رسمی و انتشار اخبار ضد و نقیض درخصوص نتیجه منفی حفاری اکتشافی بعمل آمده در بلوک ۹، موجبات یاس و ناامیدی مردم لبنان را در پی داشته است. با توجه به تصمیم دولت لبنان برای اعلام عمومی مناقصه بلوک های ۹ گانه این کشور، فرصت مناسبی برای همکاری دو کشور و مشارکت شرکت های ایرانی در این مناقصه فراهم شده است. **در حال حاضر شرکت های ایرانی متعددی در کلاس جهانی در زمینه اکتشاف، حفاری و استخراج نفت و گاز وجود دارند که تعدادی از آنها می توانند در قالب کنسرسیومی، کار حفاری اکتشافی حداقل یکی از ۹ بلوک فراساحلی لبنان را بر عهده بگیرند.**

سفارت جمهوری اسلامی ایران در لبنان، زمینه های همکاری دو کشور در بخش های مختلف اقتصاد دریا را در دستور کار جدی خود قرار داده و تمام تلاش و اهتمام خود را برای تحقق آنها بکار می گیرد.

تهیه کننده: علیرضا اسماعیلی مازگر
کارشناس اقتصادی
سفارت جمهوری اسلامی ایران - بیروت
